

19 november 2020

Paddepoel en Selwerd, gemeente Groningen

Vorbereidende info

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe jaarlijks een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2020 vond hiervan de tweede ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijke wethouder, eventueel, op initiatief van de gemeente, aangevuld met partners of projectmedewerkers. Dit is het verslag van het gesprek met de proeftuin binnen de gemeente Groningen.

Stand van zaken

In Paddepoel liep het bewonersinitiatief 050 Buurtwarmte, samen met Shell, met als doel een warmtenet te realiseren. Initieel bestond het plangebied uit 450 grondgebonden jaren '70 woningen. Na een intensief traject met bewoners lag er een plan, maar dit bleek budget-technisch niet haalbaar. Wanneer er wordt opgeschaald naar naar een groter gebied lijkt de businesscase wel sluitend te krijgen. Met financiële middelen vanuit de proeftuin is het Buurtwarmte-initiatief opgeschaald naar een gebied in drie verschillende wijken (Paddepoel, Vinkhuizen & Selwerd), bestaande uit ruim 3.000 woningen. Momenteel wordt onderzocht of een sluitende businesscase voor dit gebied daadwerkelijk haalbaar is. Werkende weg komt de gemeente dus tot inzichten (zie lessen).

Hiernaast is een warmtenet aangelegd door Warmtestad, een warmtebedrijf dat in publieke handen is (50% gemeente, 50% het waterbedrijf). Dit net is aangelegd voor overwegend grotere wooncomplexen van woningcorporaties. Het aanbod dat is gedaan (aansluitkosten + deel vaste kosten + deel variabele kosten) bleek niet altijd aantrekkelijk genoeg voor voldoende deelname. Daarom is opnieuw naar de aansluitkosten gekeken (zie lessen).

Het tracé van dit warmtenet komt vlak langs een wijkje, 'De Larix', met 27 grondgebonden woningen. De inzet is om deze woningen meteen mee te nemen, en een goede aanpak te vinden om dit op een financieel

haalbare wijze te realiseren. Er lopen momenteel gesprekken met bewoners. Er wordt sowieso tot aan de gevel een aansluiting aangelegd, zodat bewoners eventueel ook later nog gemakkelijk kunnen overgaan.

Verder wordt in Selwerd Zuid een backbone aangelegd. Hier vinden namelijk werkzaamheden plaats in het kader van de wijkvernieuwing. Dit moment wordt meteen benut om de benodigde infrastructuur te realiseren. Ook hier is de gemeente met bewoners, Warmtestad en Buurtwarmte (Grunneger Power) in gesprek over wat een acceptabel aanbod zou kunnen zijn, en onder welke condities.

Geleerde lessen

Terugkijkend zijn de volgende lessen ter sprake gekomen:

Lessen over schaalniveau voor sluitende businesscase warmtenet

- Uit het eerdere Buurtwarmtetraject in Paddenpoel is gebleken dat een schaalniveau van 450 grondgebonden woningen niet groot genoeg is voor een sluitende businesscase. De les die de gemeente trekt is dat er voor de realisatie van een warmtenet een groter plangebied nodig is. De overtuiging is dat het alleen mogelijk is om tot een betaalbaar aanbod te komen bij een grootschalige aanpak, waarbij iedereen meedoet. Aanvullend daarop is: *'De wijk is niet de maat der dingen'*. Voor het "rendabel" aanleggen van een warmtenet voor (grondgebonden) woningen zijn factoren als schaal, brede deelname en ontzorging essentieel. Daarom is het gebied voor de aanleg van het warmtenet nu uitgebreid naar 3000 woningen
- Omdat gezien wordt dat een aantal vraagstukken (waarvan het warmtenet er een is) gemeente breed dienen te worden aangevlogen, wordt er gewerkt aan een Warmtetransitieplan. Dit is een plan voor de gemeente als geheel, met keuzes 'van bron tot douchekop': waar zet de gemeente op in (bron, H/M/L-temperatuur warmtenet), op welke schaal en wat kost het? Het plan betreft een concretisering van de Transitievisie Warmte (vastgesteld in 2019), en bevat wijkoverstijgende keuzes¹. De gemeente wenst, voor maken van keuzes in haar Warmtetransitieplan, graag helderheid vanuit EZK over de bronnen die in Groningen (mede met oog op aardbevingsproblematiek) wel/niet benut kunnen worden, zoals geothermie.

Overwegingen bij keuze voor publiek warmtebedrijf

¹ Het plan kan worden gezien als een roadmap, gebaseerd op de kennis van nu. Uiteraard kan over twee jaar blijken dat er andere technische oplossingen beschikbaar zijn, maar daar kan en wil de gemeente Groningen niet op wachten. De doelstelling is namelijk dat de gemeente in 2035 van het aardgas af is. Om die doelstelling te realiseren moet er nu gestart worden. Dit betekent uiteraard niet dat het plan 'in beton gegoten' is. Het plan wordt periodiek, om de 2 a 3 jaar, herzien.

- De gemeente kiest ervoor om de aanleg van het warmtenet in publieke handen te houden. Wanneer een commerciële partij de realisatie van het warmtenet op zich neemt, moet er namelijk een bepaald rendement gerealiseerd worden. Dit leidt tot hogere kosten voor bewoners. Daarom is een publiek warmtebedrijf opgericht. Wanneer de gemeente voor de realisatie van het warmtenet echter zelf de financiële middelen leent, is het rentepercentage veel hoger dan wanneer het Rijk dit zou doen en garant zou staan (vanwege de hogere solvabiliteit). Er is dus behoefte aan een fonds of een garantiestelling door het Rijk of de EU bij financiering.
- Naast financiële overwegingen, speelt rechtvaardigheid een belangrijke rol in de keuze voor een publiek warmtenet. Energiearmoede is echt een thema in de gemeente. De gemeente wil voorkomen dat een commercieel warmtebedrijf aan 'cherry picking' gaat doen. Bijvoorbeeld door alleen het laaghangend fruit aan te sluiten, zoals corporatieflats. Daarom wil de gemeente de regie in handen houden en de kosten nivelleren. Iedereen moet mee kunnen doen.
- Er speelt nog een andere factor mee en dat is de factor tijd. Doelstelling die in het Klimaatakkoord is geformuleerd is dat in 2030, 1,5 miljoen woningen aardgasvrij moeten zijn. Dat betekent dat er snelheid moet worden gemaakt. Met de aanleg van warmtenetten en de aansluiting van woningen hierop kan deze snelheid worden bereikt.

Lessen over haalbaarheid/betaalbaarheid:

- De les uit de gesprekken die worden gevoerd met bewoners (in Selwerd Zuid en De Larix) blijkt dat het leeuwendeel bij een eigen bijdrage van circa 1500 euro aan de aansluitkosten afhaakt. Vooral de doelgroep die deze middelen niet heeft. (*'Ik heb al een ketel en waar moet ik € 1500 vandaan halen?'*). Daarom wordt nu onderzocht wat er kan worden gedaan in de tarifiering. Bijvoorbeeld een deel van het basisnetwerk afdekken via een opslag op de OZB (mogelijk om een "Energietransitiefonds" mee te vullen), een deel via het vastrecht en een deel via variabele kosten. Door woningen aan te passen (isoleren en dergelijke) kunnen die variabele kosten vervolgens omlaag worden gebracht.

Lessen over wat nodig is om bewoners mee te krijgen, en wat het Rijk hierin kan betekenen

- Een grootschalige, betaalbare, aanpak is alleen te realiseren wanneer alle bewoners ook echt mee kunnen en willen doen. Woonlastenneutraliteit is hierbij het uitgangspunt. Vanwege de aardbevingsproblematiek zijn inwoners doordrongen van de noodzaak om van het aardgas af te gaan. Dit betekent echter niet dat 'het meekrijgen van bewoners' in Groningen geen vraagstuk is. Met name bij grondgebonden woningen is dit echt een thema. Er leven bij bewoners allerlei vragen: wat is voor mijn situatie de meest geschikte oplossing, is het wel verstandig om over te gaan op een alternatief terwijl alles nu goed werkt, welke garanties zijn er dat het alternatief ook echt gaat werken etc.? Het meekrijgen van bewoners is dus echt een groot vraagstuk. Hier kan het Rijk op verschillende manieren in helpen:

- door consequente en eenduidige communicatie, door als Rijk nut en noodzaak uit te blijven dragen;
- financieel; door het beschikbaar stellen van passende financieringsconstructies. Waarbij de gemeente Groningen voorstander is van financieringsinstrumenten op macroniveau en niet op huishouden/woningniveau.
- juridische sturingsmogelijkheden, door invoeren afsluitbevoegdheid: het zou enorm helpen als de gemeente de bevoegdheid krijgt om bewoners van het gas af te sluiten. Want alleen als iedereen meedoet, wordt het betaalbaar en kun je de kosten nivelleren. Ook om energiearmoede tegen te gaan

Reflectie op bijdrage PAW

- De gemeente is blij dat ze deel kan nemen aan het PAW, en dat ze nu ook een 2^e proeftuin kan starten. Het helpt om ervaringen op te kunnen doen, en deze ervaringen kan 'stempelen' naar andere wijken.
- Er is met name contact met mensen van het KLP over financiële vraagstukken. Deze contacten zijn prettig. Van het andere aanbod wordt vooralsnog geen gebruik gemaakt, maar binnenkort gaat de gemeente aansluiten bij een sessie over techniek.
- Het zou mooi zijn als er door het KLP meer inhoud en diepgang op onderwerpen zou zijn.
- Wat mooi is aan de samenwerking met het PAW, is dat er geen wij/zij-cultuur is, maar echt sprake is van gezamenlijkheid. Getuige het laagdrempelige contact en ook de brief die gemeenten samen hebben opgesteld als reactie op het kritische rapport van de Algemene Rekenkamer.
- Het zou mooi zijn als er door het PAW inzichtelijk wordt gemaakt waar meerdere proeftuinen tegenaan lopen, welke oplossingen hiervoor gevonden worden, en wat de betekenis hiervan is voor het Rijk. Het is mooi dat hier nu ook al gezamenlijke projecten uit volgen, zoals het gezamenlijke onderzoek naar financieringsconstructies waar een aantal proeftuinen actief in participeert.
- Waar nog behoefte aan is, is aan ondersteuning in het optimaal benutten van Europese kansen. Groningen en Eindhoven zijn nu bijvoorbeeld in de race om een "Climate Neutral City" te worden. Het zou mooi zijn als het PAW de kansen onder de aandacht brengt bij het Rijk (BZK/EZK) om hierin gezamenlijk met elkaar in op te trekken om zo deze kans te verzilveren.
- Wat in deze Corona-tijd wordt gemist is het fysieke contact. Het jaarlijkse PAW-congres zal online plaatsvinden. Dat is jammer, want in die setting heb je niet de mogelijkheid om elkaar spontaan op te zoeken en allianties te sluiten.
- Een bestuurlijk overleg met de partners binnen PAW is zeker wenselijk. Dit om de gemeenschappelijkheid bij de proeftuinen te ontdekken, van elkaar te leren en samen onderwerpen oppakken.